

Üniversite Öğrencilerinin Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalıklarını Karma Yöntemle Keşfetmek

Sevim Handan YILMAZ¹ , Mehmet ÇETİN²

Özet

Amaç: Araştırmada üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıklarını karma yöntemle keşfetmek amaçlanmıştır.

Yöntem: Araştırma kapsamında karma yöntem desenlerinden “Çeşitleme Deseni” kullanılmıştır. Araştırmanın nicel kısmı tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında ise olgubilim deseninden faydalanılmıştır. Bu kapsamda araştırmanın nicel kısmına yaşları 19 ile 25 arasında değişen, 224’ ü erkek 135’i kadın toplamda 359 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. Araştırmanın nitel kısmına aynı yaş grubu 10 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. Araştırmada nicel verilerin toplanma sürecinde tarama yönteminden, nitel verilerinin toplanmasında ise yarı yapılandırılmış görüşme yönteminden faydalanılmıştır.

Bulgular: Araştırmanın nicel bulgulara göre; katılımcıların cinsiyeti, sınıf düzeyi, engelli bireylere yönelik ders alma durumu ve düzenli spor yapma gibi değişkenler bağlamında, zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde anlamlı bir etki görülmemiştir. Araştırmanın nitel bulgularına göre SBF öğrencilerinin sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkilerine dair yaşantılarına dayalı olarak geliştirdikleri kişisel anlamları ve bu duruma ilişkin farkındalıklarını ortaya koymaktadır. İçerik analizi sonucunda dört ana tema belirlenmiştir. (1) Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri, (2) engelli bireylerin spor hakkı, (3) toplumsal engeller ve çözüm önerileri, (4) zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısı.

Sonuç: Zihinsel engelli bireylerin spora katılımına yönelik toplumsal tutumların dönüştürülmesi, kapsayıcı spor politikalarının yaygınlaştırılması ve bu süreçte destek olacak nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesi, araştırmanın ortaya koyduğu başlıca gerekliliklerdendir. Sonuç olarak üniversite öğrencilerinin farkındalık düzeylerinin artırılması hem bireysel hem toplumsal düzeyde daha kapsayıcı ve bütüncül yaklaşımların benimsenmesine katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Beden Eğitimi, Farkındalık, Spor, Zihinsel Yetersizlik.

Exploring University Students' Awareness of the Effects of Sports on Individuals with Intellectual Disabilities Using a Mixed Method Approach

Abstract

Aim: This study explored the distances universities have towards sports relationships among individuals with intellectual disabilities.

Methods: A mixed-method design, the "Diversification Design," was employed. The quantitative part used a survey model with 359 university graduates (224 male, 135 female), aged 19–25. The qualitative part followed a phenomenological design and included 10 university students from the same age group. Quantitative data was collected via surveys, while semi-structured interviews were used for qualitative analysis.

Results: Positive findings indicated that variables such as gender, grade level, taking disability-related classes, and regular sports participation did not significantly impact on critical aspects of the relationship between sports and individuals with intellectual disabilities. Qualitative results showed that sports in the Faculty of Political Sciences (SBF) are personal activities shaped by the daily lives of individuals with intellectual disabilities and occur under normal conditions. Content analysis revealed four main themes: (1) the connection between sports and individuals with intellectual disabilities, (2) the right to exercise, (3) societal barriers and solutions, and (4) student views on the health aspects of sports for individuals with intellectual disabilities.

Conclusion: Changing societal attitudes, expanding inclusive sports policies, and developing human resources to support students are essential steps. These efforts will help universities grow and adopt more inclusive, holistic approaches on both individual and societal levels.

Keywords: Awareness, Mental Disability, Physical Education, Sports.

Gönderi Tarihi : 21.06.2025

Kabul Tarihi : 25.09.2025

Online Yayın Tarihi : 30.09.2025

<https://doi.org/10.18826/useeabd.1724607>

GİRİŞ

İçinde yaşadığımız toplum içerisinde başarıları, potansiyelleri, ilgi ve yetenekleri, bireysel özellikleri açısından birbirinden farklı olan pek çok birey yer almaktadır. Bireysel farklılık konusunun aslında tüm bunları kapsayan bir kavram olduğu ve insanlığın başlangıcından bugüne değin farklılıkların hep var

¹ Sorumlu Yazar: Bartın Üniversitesi, Spor Bilimleri Fakültesi, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Türkiye, hyilmaz@bartin.edu.tr

² Fatih Sultan Mehmet lisesi, Türkiye, mcetingazi@gmail.com

olduğu söylenebilmektedir (İlhan ve Arman, 2024). Zihinsel yetersizliği olan bireyler de işte bu farklılıklara sahip bireyler arasında değerlendirilmektedir. Nitekim, bu bireylerin normal gelişim gösteren akranlarından farklı birçok yönü bulunmaktadır. Çoğu zaman, bu bireyler toplumdan izole bir yaşantı sürdürme eğilimi gösterebilmektedir (Kaya ve İlhan, 2024). Bunların yanı sıra bu farklılıklar, özellikle de zihinsel davranışlar, alışkanlıklar ve eğitim ortamında kendini göstermektedir (Avşaroğlu ve Okutan, 2018).

Kavram olarak zihinsel yetersizlik, bireyin zihinsel işlev ve uyumsal davranışlarındaki anlamlı düzeyde sınırlılık yaşaması olarak tanımlanmakta (Metin, 2018) ve özellikle de gelişimsel dönemlerde ortaya çıkan uyum davranışlarındaki yetersizlik durumu şeklinde kabul görmektedir (Çavdar, 2011). Bu anlamda zihinsel yetersizliği olan birey eğitim ve yaşam faaliyetleri bakımından destek faaliyetlerine gereksinimi olan kişi olarak ele alınmaktadır (Yılmaz ve ark., 2015). Zihinsel açıdan farklı derecelerde yetersizliği olan bireyler hem zihinsel hem de fiziksel faaliyetler bakımından beklenen düzeyde performans sergileyemediklerinden dolayı özellikle yaşadıkları çevrede büyük ölçüde adaptasyon sorunu yaşayabilmektedir (İlhan, 2008). Bunun en önemli sebeplerinden biri, aslında zihinsel yetersizliği olan bireylerin zihinsel işlev ve özbakım açısından diğer bireylere bağımlı bir yaşantı sürmek durumunda olmaları ve bu sebeple toplumsal yaşantıya dahil olamamalarıdır; bu anlamda, zihinsel yetersizliği olan bireylerin bağımsız bir hayat sürdürebilmeleri noktasında bazı yetileri edinmeleri önemlidir (Aykut ve ark., 2014). Nitekim, bu bireylerin mevcut yaşam kalitelerinin artırılmasına giden yollardan biri onların toplumla bütünleşmesi ve kaynaşmasından geçer (Kırımoğlu ve ark., 2016).

Bu yönü ile, beden eğitimi ve spor aslında bir tür rehabilite ve toplumsallaşma aracı olarak ele alınabilmektedir. Beden eğitimi ve spor bireyin fiziksel ve zihinsel açıdan eğitilebilmesi noktasında öne çıkar. Bireyin toplumsal yaşantıda özellikle ait olma, kabul görme gibi gereksinimlerinin giderilmesi hususunda önem arz eder; aslında, topluma uyum sağlama da en önemli adımlardan biri de bu ihtiyaçların karşılanabiliyor olması değil midir (Kuter ve Kuter, 2012)? O halde beden eğitimi ve sporun zihinsel yetersizliği olan bireylerde uyum sağlama, özgüven ve sosyalleşme gibi konularda büyük anlam ifade ettiği söylenebilmektedir (Karademir ve ark., 2018). Kaygı, stres ve depresyon gibi pek çok problemi azaltması, beden eğitimi ve sporu önemli kılan etmenlerden biri olarak değerlendirilmektedir (Hinckson ve Curtis 2013). Bunun yanı sıra beden eğitimi ve spor faaliyetlerinin motor beceriler üzerindeki işlevi de yadsınamaz (Capiro ve ark., 2014; Giagazoglou ve ark., 2013). Tüm bu katkıları sayesinde aslında beden eğitimi ve spor zihinsel yetersizliği olan bireylerde stres seviyesini azaltıp, bireyi sosyalleştirerek hem davranış sorunlarını en aza indirmekte hem de bireyin büyük ölçüde yaşam kalitesini artırmaktadır (Blick ve ark., 2015; Groff ve ark., 2009; Özer ve ark., 2012). Nitekim aslında zihinsel yetersizliği olan bireylerin yaşadıkları zorluklar ile baş edebilmeleri için beden eğitimi ve spor önemli bir yere sahiptir (Turhal ve ark., 2022).

Literatürde beden eğitimi ve sporun bu bireylere sağladığı katkılara yönelik farklı araştırmalar yer almaktadır (Çevik ve Kabasakal, 2013; Ghosh ve Datta, 2012; Reppermund ve Trollor, 2016; Aitchison ve ark., 2022). Burada önemli hususlardan biri de zihinsel yetersizliği olan bireylerin kendileri için bu denli fayda sağlayan aktivitelere katılımıdır. İşte tam da bu noktada özellikle aile, öğretmen ve çevre farkındalığı önemlidir (Gür, 2001). Zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ise beden eğitimi ve sporun bu bireyler üzerinde oluşturacağı etkilere dair toplumda yer alan bireylerin bilişsel bir düzeyin farkındalığını ifade eder (İlhan ve Esentürk, 2015). Ancak zihinsel yetersizliği olan bireylerin büyük bir çoğunluğu düzenli olarak beden eğitimi ve spor faaliyetlerine katılım sağlayamamaktadır (Jaarsma ve ark., 2014).

Bu noktada beden eğitimi ve spor etkinliklerinin yaygınlaştırılması hususunda özellikle de bilgi düzeyinin artırılması ön koşullardan biridir (İlhan ve Esentürk, 2015). Burada gelecekteki meslek hayatlarında zihinsel yetersizliği olan bireyleri spora yönlendirecek onlara rol model olabilecek üniversite öğrencilerine önemli görevler düşmektedir. Buradan yola çıkılarak tasarlanan araştırmada üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıklarını karma yöntemle keşfetmek amaçlanmıştır. Bunların yanı sıra araştırmanın literatüre katkı sağlayacağı düşünülmektedir nitekim zihinsel yetersizliği olan bireylere yönelik yapılan çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır bu yönü ile üniversite öğrencilerinin zihinsel yetersizliği olan bireylerde etkilerine yönelik farkındalıklarının keşfedilmesinin ve gelecekteki eğitim stratejilerine de katkı sağlayabileceği düşünülmektedir.

YÖNTEM

Araştırmanın Modeli

Bu araştırma karma modelde tasarlanmıştır. Model aynı araştırma içinde nicel ve nitel verilerin birlikte toplanarak analizle birlikte bütünleştirilmesini kapsamaktadır. Araştırma kapsamında karma yöntem desenlerinden “Çeşitleme Deseni” kullanılmıştır. Çeşitleme deseni nicel veriler ile nitel verilerin birleştirilmesinin tek başına nitel ya da tek başına nicel yöntemden daha fazla avantajlı olacağını savunmaktadır. Bu anlamda her iki yöntemin birleştirilmesi sonuçların daha güvenilir ve daha güçlü olmasını sağlayabilmektedir (Teddlie ve Tashakkori, 2009).

O nedenle, bu desende nicel ve nitel yöntemlerin birlikte kullanılması, bir yöntemin zayıf yanlarının diğer yöntemle güçlendirilmesine katkı sağlamaktadır (Creswell, 2014). Araştırmanın nicel kısmı tarama modelinde gerçekleştirilmiştir. Tarama modeli, mevcut durumun olduğu şekliyle betimlenmesine dayanan bir yaklaşımdır (Karasar, 2010). Araştırmanın nitel kısmı ise olgubilim deseniyle tasarlanmıştır. Bu desen, farkında olmamıza karşın ayrıntılı bilgi sahibi olmadığımız olgular üzerinde yoğunlaşır (Yıldırım ve Şimşek, 2006).

Evren ve örneklem

Araştırmanın nicel grubu kolay ulaşılabilir örneklem alma yolu ile belirlenen 2024-2025 öğretim yılında Bartın Üniversitesi ve Gazi Üniversitesinde öğrenim gören üniversite öğrencilerinden oluşmaktadır. Bu kapsamda araştırmaya yaşları 19 ile 25 arasında değişen, 224’ ü erkek 135’i kadın toplamda 359 spor bilimleri fakültesi öğrencisi gönüllülük esası ile katılım sağlamıştır. Kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemi ulaşılabilir en kolay araştırma grubuna yönelmesi şeklinde betimlenebilir (Patton, 2005). Araştırmanın nitel grubu belirlenirken ise amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme yönteminden faydalanılmıştır. Bu örneklem alma yönteminde araştırmacı daha yakın ve erişimi daha kolay olan bir örneklem grubunu seçer (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu kapsamda araştırmanın nitel kısmına gönüllülük esası gözetilen yaşları 19 ile 25 arasında değişen 10 üniversite öğrencisi katılım sağlamıştır. Araştırmada katılımcıların gönüllülük esasları ve onam formları alınmış araştırma öncesinde tüm katılımcılara araştırmaya dair bilgi verilmiştir. Araştırmanın nitel kısmında 10 katılımcı yer almaktadır nitekim nitel araştırmalar için küçük grupların ve homojen grupların varlığı geçerli ve yaygın bir durumdur (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Morgan (2018) nitel araştırma türlerinde 5 ila 30 arası katılımcı sayısının değişkenlik gösterebileceğini belirtmektedir. Özellikle de derinlemesine görüşmelerin uygulandığı nitel yöntemlerde küçük katılımcı gruplarından daha zengin verilerin elde edilebileceği vurgulanmaktadır. Diğer bir yönü ile katılımcı grubunun homojenliği ortak özellikleri taşıyor olmalarından kaynaklanmaktadır (Morgan, 2008).

Veri toplama araçları

Araştırmada nicel verilerin toplanma sürecinde tarama yönteminden faydalanılmıştır. Bu doğrultuda araştırmada İlhan ve Esentürk (2015) tarafından geliştirilen Zihinsel Engelli Bireylerde Beden Eğitimi ve Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği (ZEBZEYFÖ) kullanılmıştır (İlhan ve Esentürk, 2015).

Zihinsel Engelli Bireylerde Beden Eğitimi ve Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalık Ölçeği (ZEBZEYFÖ): Ölçek 5li likert tipinde olup 32 maddenin yer aldığı tek bir boyuttan oluşmaktadır. Yanıtlayanlar her bir maddeye 1 ile 5 arasında değer verebilmekte ölçekten alınan puanlar arttıkça farkındalık düzeyinin arttığı kabul edilmektedir. Nicel veriler Google forms aracılığı ile çevrimiçi ortamda toplanmıştır.

Araştırmada nitel verilerin elde edilmesinde yarı yapılandırılmış görüşme tekniğinden yararlanılmıştır. Bu kapsamda, verilerin toplanması sürecinde araştırmacılar tarafından geliştirilen 'Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu' kullanılmıştır.

Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu: Görüşme formu, ilgili literatür incelenerek ve alanında uzman üç akademisyen görüşü alınarak oluşturulmuştur. Formun hazırlanmasının ardından pilot uygulamalar yapılmış, formun anlaşılabilirliği test edilmiş ve form nihai hale getirilmiştir. Görüşmeler yüz yüze gerçekleştirilmiş olup bu aşamada katılımcılardan gönüllülük esasına dayalı ses kaydı alınmıştır. Görüşme formunda yer alan sorular şunlardır:

- Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkilerine dair neler düşünüyorsunuz?

- Zihinsel engelli bireylerin spor yapma haklarına ilişkin düşünceleriniz nelerdir?
- Zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarının önündeki toplumsal engeller ve buna yönelik çözüm önerileriniz nelerdir?
- Zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarının onların sağlığı üzerindeki etkileri hakkında düşünceleriniz nelerdir?

Veri analizi

Nicel verilerin analizinde JASP (v.0.19.3) istatistik paket programı kullanılmıştır. Verilerin parametrik testlerin ön şartlarını sağlayıp sağlamadığına çarpıklık ve basıklık (verilerin normal dağılım durumu) değerleri ve Levene (varyansların eşitliği) testi sonuçları incelenerek karar verilmiştir. Normallik testinin sonucuna göre “Zihinsel engelli bireylerde sporun etkinlerine yönelik farkındalık ölçeği” normal dağılım gösterdiğinden parametrik testler kullanılmıştır. Parametrik testlerde ikili karşılaştırmalarda bağımsız gruplar t-testi, ikiden fazla puan ortalaması karşılaştırılmasında varyans analizi (ANOVA) tekniğinden faydalanılmıştır. Araştırmada anlamlılık düzeyi $p < 0,05$ olarak değerlendirilmiştir. Nitel verilerin analizi ise içerik analizi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. İçerik analizinde hedef, verileri açıklayabilecek kavram ve ilişkilere ulaşılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu aşamada öncelikle kodlama yoluna gidilerek mevcut kodlardan alt tema ve temalar oluşturulmuştur. Katılımcılar Ö1, Ö2, Ö3 Ö10 şeklinde kodlanmıştır. Araştırmanın güvenilirliğinin artırılması amacı ile kodlar tablolastırılmış biçimde sunulmuş ve sıklıkla doğrudan alıntılara yer verilmiş, geçerlilik ve güvenilirliğin sağlanması amacı ile araştırmacıların elde ettiği sonuçlar karşılaştırılmıştır. Bu noktada Miles ve Huberman'ın (1994) görüş birliği ve görüş ayrılığı formülünden faydalanılmıştır [Güvenilirlik = Görüş birliği / (Görüş birliği + Görüş ayrılığı) X 100]. Bu formülle çalışmanın güvenilirliği .85 olarak belirlenmiştir.

BULGULAR

Nicel bulgular

Tablo 1. Çalışma grubuna ait demografik özellikler

Değişken	Grup	f
Cinsiyet	Erkek	224
	Kadın	135
Sınıf	1	38
	2	131
	3	113
	4	77
Engelli yakını olma durumu	Evet	58
	Hayır	301
Engelli bireyler ile ilgili bir ders alma durumu	Evet	115
	Hayır	244
Düzenli spor yapma durumu	Evet	232
	Hayır	127
Toplam		359

Tablo 1 incelendiğinde, araştırmaya 135 kadın, 224 erkek olmak üzere toplam 359 üniversite öğrencisi katılmıştır. Öğrencilerin 38'i birinci sınıf, 131'i ikinci sınıf, 113'ü üçüncü sınıf ve 77'si dördüncü sınıf öğrencisidir. Engelli bireyler ile ilgili bir ders alma sorusuna vermiş oldukları cevaplarda 115'inin “Evet” şıkkını işaretlediği, 244'ünün de “Hayır” şıkkını işaretlediği tespit edilmiştir. Ayrıca düzenli spor yapanların sayısının 232, yapmayanların da 127 olduğu gözlemlenmektedir.

Nitel bulgular

Tablo 2. Nitel çalışma grubuna ilişkin demografik bilgiler

Sıra	Kod	Bölüm	Cinsiyet	Yaş	Algılanan gelir	Engelli yakını olması	Ders alma durumu	Branş
1.	Ö1	SBF öğrencisi	Kadın	21	Düşük	Hayır	Evet	-
2.	Ö2	SBF öğrencisi	Kadın	21	Orta	Hayır	Evet	Futbol
3.	Ö3	SBF öğrencisi	Kadın	25	Orta	Evet	Evet	Badminton
4.	Ö4	SBF öğrencisi	Erkek	21	Orta	Hayır	Hayır	Futbol
5.	Ö5	SBF öğrencisi	Erkek	20	Orta	Hayır	Hayır	Futbol

6.	Ö6	SBF öğrencisi	Erkek	24	Orta	Hayır	Hayır	Yüzme
7.	Ö7	SBF öğrencisi	Kadın	19	Orta	Hayır	Hayır	Futbol
8.	Ö8	SBF öğrencisi	Kadın	19	Orta	Evet	Hayır	Boks
9.	Ö9	SBF öğrencisi	Kadın	21	Orta	Hayır	Yan dal	Boks
10.	Ö10	SBF öğrencisi	Kadın	24	Orta	Hayır	Evet	-

Tablo 2’de araştırmanın çalışma grubunda yer alan toplam 10 Spor Bilimleri Fakültesi (SBF) öğrencisine ait demografik bilgiler yer almaktadır. Katılımcıların cinsiyet dağılımı 7 kadın ve 3 erkekte oluşmaktadır. Yaş aralığı 19 ile 25 arasında değişmektedir. Katılımcıların büyük çoğunluğunun algılanan gelir düzeyini “orta” olarak belirtilmiş olup yalnızca bir katılımcı “düşük” gelir grubunda yer almaktadır. İki katılımcının engelli bir yakını olduğu, dört katılımcının ise özel eğitim kapsamında ders aldığı bir katılımcının da yan dal olarak öğrenim gördüğü görülmektedir. Branş dağılımına bakıldığında futbol branşı öne çıkmakta, bunu boks, badminton ve yüzme gibi branşlar takip etmektedir. İki katılımcı ise herhangi bir branş belirtmemiştir. Katılımcılar, görüşme sırasına göre Ö1, Ö2... Ö10 şeklinde kodlanmıştır. Bu kodlar, nitel veri analizinde kişisel verilerin gizliliğini sağlamak ve verilerin sistematik bir şekilde analiz edilmesini kolaylaştırmak amacıyla kullanılmıştır.

Tablo 3. Cinsiyet değişkenine göre farkındalık ölçeği ortalama puanlarına yönelik t-testi sonuçları

	Grup	n	Ort.	S.S.	Sd	t	p
Toplam	Erkek	224	113,56	15,06	357	0,804	0,422*
	Kadın	135	112,31	13,00			

* $p < 0,05$ T testi

Tablo 3 incelendiğinde, öğrencilerin farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(357)} = 0,804$; $p > 0,05$]. Bu bulgu dikkate alındığında; mevcut çalışma grubunda cinsiyet değişkeninin zihinsel engelli bireylerde sporun etkisine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Tablo 4. Sınıf değişkenine göre farkındalık ölçeği ortalama puanlarına yönelik ANOVA sonuçları

Sınıf	n	Ort.	S.S.	F	p
Birinci	38	112,31	18,42	1,123	0,340*
İkinci	131	112,76	12,72		
Üçüncü	113	111,98	14,40		
Dördüncü	77	115,67	14,46		

* $p < 0,05$ ANOVA Sonuçları

Tablo 4’e göre; zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyi öğrencilerin sınıf değişkenine göre anlamlı olarak farklılık göstermemektedir ($F = 1,123$; $p > 0,05$).

Tablo 5. Engelli yakını olma durumu değişkenine göre farkındalık ölçeği ortalama puanlarına yönelik t-testi sonuçları

	Grup	n	Ort.	S.S.	Sd	t	p
Toplam	Evet	58	106,81	16,85	357	-3,715	0,001*
	Hayır	301	114,30	13,47			

$p < 0,05$ T testi

Tablo 5 incelendiğinde, öğrencilerin farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(357)} = -3,715$; $p < 0,05$]. Bu bulgu dikkate alındığında; engelli yakını olma durumu değişkeninin zihinsel engelli bireylerde sporun etkisine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde engelli yakını olmayanların lehine olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir.

Tablo 6. Engelli bireylere ilişkin bir ders alma durumu değişkenine göre farkındalık ölçeği ortalama puanlarının karşılaştırılmasına yönelik t-testi sonuçları

	Grup	n	Ort.	S.S.	Sd	t	p
Toplam	Evet	115	112,13	14,66	357	-0,868	0,386
	Hayır	244	113,54	14,16			

Tablo 6 incelendiğinde, öğrencilerin farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması engelli bireylere ilişkin bir ders alma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(357)} = -0,868$; $p > 0,05$]. Bu bulgu dikkate alındığında; engelli bireylere ilişkin bir ders alma durumu değişkeninin zihinsel engelli bireylerde sporun etkisine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

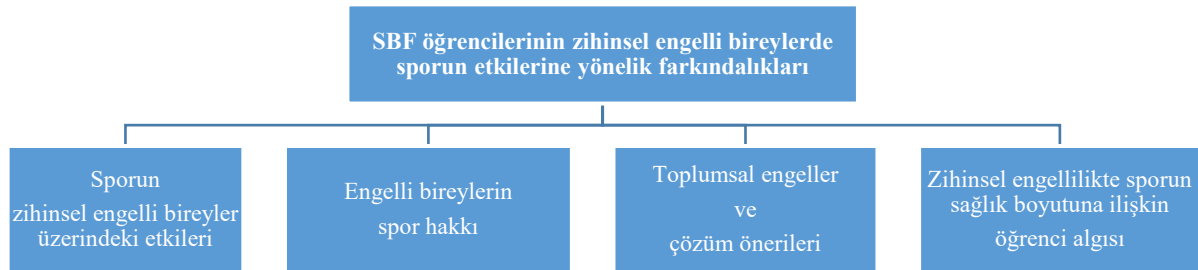
Tablo 7. Düzenli spor yapma değişkenine göre farkındalık ölçeği ortalama puanlarının karşılaştırılmasına yönelik t-testi sonuçları

	Grup	n	Ort.	S.S.	Sd	t	p
Toplam	Evet	232	112,77	14,69	357	-0,577	0,564
	Hayır	127	113,68	13,65			

Tablo 7 incelendiğinde, öğrencilerin farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması düzenli spor yapma durumuna göre istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık göstermemektedir [$t_{(357)}=-0,577$; $p>0,05$]. Bu bulgu dikkate alındığında; düzenli spor yapma durumu değişkeninin zihinsel engelli bireylerde sporun etkisine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde bir etkiye sahip olmadığı söylenebilir.

Nitel analiz

SBF öğrencilerinin, zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine dair farkındalıklarını ortaya koyan nitel veri analizine dayalı tematik yapı özet olarak Şekil 1’de sunulmuştur. Söz konusu temalara ilişkin ayrıntılı bulgular ise araştırmanın ilerleyen bölümlerinde, tablolar ve açıklamaların yanı sıra katılımcıların görüşlerine ilişkin doğrudan alıntılarla birlikte yer almaktadır.

Şekil 1. SBF Öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıkları ve temalar

Araştırmada zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine ilişkin olarak dört tema belirlenmiştir. Bu temalar; “Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri”, “Engelli bireylerin spor hakkı”, “Toplumsal engeller ve çözüm önerileri” ile “Zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısıdır”.

Tablo 8. Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkilerine ilişkin SBF öğrencilerinin görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcı	f
Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri	Psikolojik etkileri	Ruh sağlığı / psikolojik iyi oluş	Ö1 Ö2 Ö3 Ö4 Ö5 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	10
		Özgüven	Ö1 Ö3 Ö4 Ö5 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	9
		Duygu yönetimi	Ö1 Ö2 Ö4 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
		Öz yeterlik	Ö3 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	5
		Benlik gelişimi	Ö2 Ö6	2
		Motivasyon	Ö6	1
		Toplam		35
	Sosyal etkileri	Sosyal etkileşim ve çevre edinme	Ö1 Ö2 Ö3 Ö4 Ö5 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
		İletişim	Ö2 Ö3 Ö4 Ö5 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
		Toplumsal uyum	Ö1 Ö2 Ö4 Ö7 Ö9	5
		Sosyal kabul	Ö1 Ö6 Ö7 Ö8	4
		Empati	Ö1 Ö2 Ö3 Ö7	4
		Sorumluluk alma	Ö3	1
		Toplam		30
	Fiziksel etkileri	Fiziksel iyi oluş	Ö6 Ö7 Ö8 Ö10	4
		Motor beceri gelişimi	Ö1 Ö2 Ö7 Ö9	4
		Aktif yaşam	Ö3 Ö6	2
		Toplam		10
		Genel toplam		75

Tablo 8’de görüldüğü gibi “sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkilerine ilişkin SBF öğrencilerinin görüşleri” başlıklı tabloda “sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri” temasına ve bununla ilgili “psikolojik etkileri”, “sosyal etkileri” ve “fiziksel etkileri” alt temalarına ulaşılmıştır. Öğrenci görüşleri neticesinde sporun engelli bireyler üzerindeki “psikolojik etkileri” kapsamında ruh sağlığı / psikolojik iyi oluş, özgüven, duygu yönetimi, öz yeterlik, benlik gelişimi,

motivasyon durumlarına olumlu katkılarına ilişkin kodlara ulaşılmıştır. “Sosyal etkileri” kapsamında sosyal etkileşim ve çevre edinme, iletişim, toplumsal uyum, sosyal kabul, empati, sorumluluk alma becerilerinde olumlu katkılarına ilişkin kodlara ulaşılmıştır. Bu tema kapsamında son olarak “fiziksel etkileri” alt temasında ise fiziksel iyi oluş, motor beceri, aktif yaşam becerilerinde olumlu katkılarına ilişkin kodlara ulaşılmıştır. Aşağıda psikolojik, sosyal ve fiziksel etkileri alt temalarında yer alan kodlara ilişkin bazı öğrenci görüşlerine yer verilmiştir.

Psikolojik etkileri kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

- ...*Daha enerjik, pozitif ve mutlu bireyler olurlar...* (Ruh sağlığı / psikolojik iyi oluş-Ö10).
- ...*Spor sayesinde zihinsel engelli bireylerin psikolojik dayanıklılığı gelişir...* (Ruh sağlığı / psikolojik iyi oluş-Ö7).
- ...*Kendini daha iyi hissetmeye ve mutlu olmaya katkı sağlayabilir...* (Ruh sağlığı / psikolojik iyi oluş-Ö6).
- ...*Yeni arkadaşlıklar kurarlar, kendilerini daha iyi ifade etmeye başlarlar, özgüvenleri artar...* (Özgüven-Ö4)
- ...*Spor, özgüvenlerini artırır...* (Özgüven-Ö1)
- ...*Kaygı ve stres düzeylerini yöneterek ruh hallerini iyileştirir...* (Duygu yönetimi-Ö8)
- ...*Stres düzeyleri azalmış olacak bu da tüm hayatını olumlu yönde etkileyeceğini düşünüyorum...* (Duygu yönetimi-Ö9)
- ...*Kendilerini daha yetkin hissediyorlar...* (Özyeterlik-Ö3)
- ...*Daha bağımsız bir yaşam sürdürebilir hale gelirler...* (Özyeterlik-Ö7)
- ...*Sorunlarından kaçmaz ve bunların üstüne gider, savaşımayı öğrenir...* (Özyeterlik-Ö10)
- ...*Öz benlik gelişimini destekler...* (Benlik gelişimi-Ö2)
- ...*Spor sayesinde kendilerini daha enerjik ve motive hissedebilirler...* (Motivasyon-Ö6)

Sosyal etkileri kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

- ...*Zihinsel engelli bireylerin sosyal ilişkileri üzerinde de çok olumlu etkiler yaratır...* (Sosyal etkileşim ve çevre edinme-Ö2)
- ...*Toplumla bağları güçlenir, yalnızlık hisleri azalabilir...* (Sosyal etkileşim ve çevre edinme-Ö5)
- ...*Takım oyunları, takım sporları ya da farklı branş dalları onların iletişim becerilerini geliştirir...* (İletişim-Ö9)
- ...*Spor sayesinde iletişim kurma becerileri gelişebilir. Hem çevre edinirler hem de kendilerini daha rahat ifade edebilirler...* (İletişim-Ö5)
- ...*Bence zihinsel engelli bireylerin sporla daha aktif hale gelmeleri, sosyal ilişkilerine bayağı olumlu yansır. Çünkü spor, insanı bir grubun parçası yapar, beraber hareket etmeyi, kurallara uymayı öğretir...* (Toplumsal uyum-Ö4)
- ...*Spor, insanları bir araya getiren bir aktivite. Zihinsel engelli bireyler de spor yaparak yeni arkadaşlıklar kurabilir, toplum içinde daha fazla yer alabilirler...* (Sosyal kabul-Ö6)
- ...*Takım oyunları ve grup etkinlikleri sayesinde iletişim kurma, iş birliği yapma ve empati kurma gibi yetenekleri artar...* (Empati-Ö1)
- ...*Daha sorumluluk sahibi hale geliyorlar...* (Sorumluluk alma-Ö3)

Fiziksel etkileri kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

- ...*Günlük yaptığı aktivitelerde odaklanma süresini artırır. Daha kuvvetli ve dirençli olur, yaptığı işlerde çabuk yorulmaz kendilerini daha zinde hissederler...* (Fiziksel iyi oluş-Ö10)
- ...*Spor, bu bireylerin motor becerilerini geliştirmelerine yardımcı olur...* (Motor beceri gelişimi-Ö7)
- ...*Aynı zamanda daha aktif bir yaşam sürmelerine yardımcı oluyor bu spor faaliyetleri...* (Aktif yaşam-Ö3)

Tablo 9. Engelli bireylerin spor yapma haklarına ilişkin sbf öğrencilerinin görüşleri

Tema	Kod	Katılımcı	f
Engelli bireylerin spor hakkı	Temel hak	Ö1 Ö3 Ö4 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
	Eşitlik	Ö1 Ö2 Ö5 Ö7 Ö9 Ö10	6
		Toplam	14

Tablo 9’da görüldüğü gibi “engelli bireylerin spor yapma haklarına ilişkin SBF öğrencilerinin görüşleri” başlıklı tabloda “engelli bireylerin spor hakkı” temasına ve bu tema kapsamında temel hak ve eşitlik

kodlarına ulaşılmıştır. Öğrenciler engelli bireylerin spor yapmalarını bir temel hak gereği ve eşitlik kapsamında bir hak olarak değerlendirmektedirler.

...Zihinsel engelli bireylerin spor yapma hakkını temel bir insan hakkı olduğunu düşünüyorum... (Temel hak-Ö1)

...Zihinsel engelli bireylerin spor yapma hakkı, herkes gibi onların da temel bir hakkı ve bu hakkın önündeki engellerin kaldırılması lazım... (Temel hak-Ö4)

... Normal bir birey gibi zihinsel engelli bireylerinde spor yapmak en doğal hakkıdır... (Temel hak-Ö8)

...Biz üniversite öğrencileri olarak, zihinsel engelli bireylerin sporda normal gelişim gösteren bireylerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğine inanıyorum... (Eşitlik-Ö2)

...Ben bu konuda herkesin eşit haklara sahip olması gerektiğini düşünüyorum... (Eşitlik-Ö5)

Tablo 10. Engelli bireylerin spor yapmalarının önündeki toplumsal engeller ve buna yönelik çözüm önerilerine ilişkin sbf öğrenci görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcı	f
Toplumsal engeller ve çözüm önerileri	Toplumsal ön yargılar ve engeller	Önyargı	Ö1 Ö3 Ö4 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
		Erişim sorunu	Ö4 Ö7 Ö8	3
		Uzman personel eksikliği	Ö4 Ö7	2
		Kabul sorunu	Ö4 Ö5	2
	Toplam			15
	Katılımı destekleyici çözüm önerileri	Farkındalık oluşturma, bilinçlendirme	Ö1 Ö2 Ö3 Ö4 Ö5 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	10
		Erişebilirlik ve yaygınlaştırma	Ö1 Ö4 Ö5 Ö9 Ö10	5
		Kapsayıcılık	Ö1 Ö2 Ö7 Ö9	4
		Kamusal destek ve proje	Ö4 Ö5 Ö6 Ö9	4
		Destekleme	Ö1 Ö4 Ö7	3
		Uzman personel	Ö1 Ö7	2
		Görünürlük	Ö10	1
	Toplam			29
	Genel toplam			44

Tablo 10’da görüldüğü gibi “engelli bireylerin spor yapmalarının önündeki toplumsal engeller ve buna yönelik çözüm önerilerine ilişkin SBF öğrenci görüşleri” başlıklı tabloda “toplumsal engeller ve çözüm önerileri” temasına ve bu tema kapsamında “toplumsal ön yargılar ve engeller” ve “katılımı destekleyici çözüm önerileri” alt temalarına ulaşılmıştır. “Toplumsal ön yargılar ve engeller” alt teması kapsamında engelli bireylerin spor yapma süreçlerinde engelli bireylere yönelik devam eden önyargılar, spor alanlarına erişimde yaşanan fiziksel ve yapısal engeller, bu bireyleri destekleyecek uzman personel yetersizliği ile sosyal kabul sürecinde karşılaşılan sorunlar katılımcı görüşleri neticesindeki başlıca engeller olarak saptanmıştır. “Katılımı destekleyici çözüm önerileri” alt temasında ise katılımcı görüşleri bağlamında engelli bireylere yönelik toplumda farkındalık oluşturma, bilinçlendirme çalışmalarının yürütülmesi, kapsayıcılık ilkesi çerçevesinde hareket edilmesi, engelli sporu kapsamında kamusal destek ve proje uygulamalarına yer verilmesi, erişebilirlik ve yaygınlaştırma faaliyetlerinin yürütülmesi, engelli bireylerin desteklenmesi, engelli sporu alanında uzman personel istihdamı son olarak ise engelli bireylerin sosyal yönden kabul görmesi onların görünürlüğünün sağlanması yönünde bulgulara ulaşılmıştır.

Toplumsal ön yargılar ve engeller alt teması kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

...Toplumda hâlâ önyargılar var ve bu çok üzücü. İnsanlar bazen zihinsel engelli bireylerin yapamayacağını düşünüyor ama bu çok yanlış... (Önyargı-Ö6)

...Ön yargı ve onlar için yeterli olanakların sağlanmaması... (Önyargı / Erişim sorunu-Ö8).

...Uygun ve erişilebilir spor alanlarının yetersizliği, tesislerin fiziksel koşullarının engelli bireyler düşünülerek tasarlanmamış olması da büyük bir engeldir... (Erişim sorunu-Ö7)

...Tesis yetersizliği, ulaşım sorunları, eğitmen eksikliği gibi sorunlar da var... (Erişim sorunu / Uzman personel eksikliği-Ö4)

...Bu bireylerle çalışacak nitelikli eğitmenlerin azlığı da spor faaliyetlerinin yeterince verimli gerçekleşmesini engeller... (Uzman personel eksikliği-Ö7)

...Toplumda hâlâ bu bireyleri dışlayan ya da küçümseyen bakış açıları var... (Kabul sorunu-Ö5)

Katılımı destekleyici çözüm önerileri alt teması kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

...Yani topluca bir bilinçlenme süreci lazım, sadece lafla değil, gerçekten sahiplenerek... (Farkındalık oluşturma, bilinçlendirme-Ö4)

...Sporun herkes için olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır. Sporun herkes için olduğu bilinci yaygınlaştırılmalıdır... (Erişebilirlik ve yaygınlaştırma-Ö1).

...Spor yapmaları için onların ihtiyaçlarına uygun salonlar hazırlanmalı ve onları engellemek yerine spora teşvik edilmelidir... (Erişebilirlik ve yaygınlaştırma-Ö10).

...Kapsayıcı spor politikaları geliştirilmeli, tüm bireyleri kapsayan tesisler inşa edilmeli ve bu alanda uzman personel yetiştirilmelidir... (Kapsayıcılık / Uzman Personel-Ö7)

...Medyada daha fazla yer bulmalılar, başarı hikâyeleri anlatılmalı. Belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ortak projeler yapmalı... (Kamusal destek ve proje-Ö4)

...Bunu aşmak ise biraz maliyetlidir. Ama bağışlar yapılarak, sponsor bulanarak ya da kampanya yaparak bu engeli de aşabiliriz... (Kamusal destek ve proje-Ö9)

...Bu bireylerin topluma katılımını sağlamak için spora yapmaları desteklenmeli (Destekleme-Ö1)

...Toplumda engelli bireylerinde varlığını kabul etmeleri gerekir... (Görünürlük-Ö10)

Tablo 11. Zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarının onların sağlığı üzerindeki etkileri hakkında sbf öğrencilerinin bilgi düzeylerine ilişkin algıları ve görüşleri

Tema	Alt Tema	Kod	Katılımcı	f
Zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısı	Algı düzeyleri	Yetersiz	Ö2 Ö3 Ö5 Ö6 Ö7 Ö8 Ö9 Ö10	8
		Sınırlı	Ö1 Ö4	2
	Toplam			10
	Olumlu algı inşası önerileri	Eğitim seminer konferans vb. desteği	Ö1 Ö2 Ö3 Ö4 Ö6	5
		Deneyimleme	Ö4 Ö7 Ö10	3
		Sosyal sorumluluk projeleri	Ö1 Ö7 Ö9	3
		Ders olarak verilmeli	Ö5 Ö7	2
	Toplam			13
	Genel toplam			23

Tablo 11’de görüldüğü gibi “zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarının onların sağlığı üzerindeki etkileri hakkında SBF öğrencilerinin algıları ve görüşleri” başlıklı tabloda “zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısı” temasına ve bu tema kapsamında “algı düzeyleri” ve “olumlu algı inşası önerileri” alt temalarına ulaşılmıştır. Katılımcı görüşleri neticesinde “algı düzeyleri” alt temasında zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarının onların sağlığı üzerindeki etkileri hakkında SBF öğrencilerinin bilgi düzeylerinin çoğunlukla yetersiz olduğu, iki katılımcıya göre ise sınırlı olduğu yönünde bulgulara ulaşılmıştır. “Olumlu algı inşası önerileri” alt temasında ise öğrenci görüşleri neticesindeki bulgular; seminer, konferans gibi bilgilendirici etkinliklerin artırılması, engelli bireylerle doğrudan deneyim yaşanması, sosyal sorumluluk projelerinin planlanması ve bu projelere katılım sağlanması ve bu konunun ders olarak müfredata eklenmesi şeklindedir.

Algı düzeyleri alt teması kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

... Açıkçası çoğu öğrenci bu konuda çok bilgi sahibi değil... (Yetersiz-Ö6)

...Genel etkilerinden biraz haberdar ama engelli bireyleri spora yönlendirebilecek kadar yeterli değil... (Yetersiz-Ö8)

...Öğrenciler bu bireyler hakkında spor yapmalarının onların gelişimi üzerindeki etkilerini gözlemleyip deneyimlemedikleri için bu bireyler adına bilgi düzeyleri yetersiz kalmaktadır... (Yetersiz-Ö10)

...Bence üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerin spor yapmasının sağlığı üzerindeki etkilerine dair bilgi düzeyi genelde düşük... (Sınırlı-Ö4).

...Bu konu hakkında bilgiler sınırlı olabilir... (Sınırlı-Ö1).

Olumlu algı inşası önerileri alt teması kapsamında öne çıkan katılımcı görüşleri şunlardır:

...Konunun uzmanlarından destek alınarak seminerler ya da konuşmalar organize edilmelidir... (Eğitim seminer konferans vb. desteği-Ö2)

...İnsanlara bu konuda eğitimler verilerek spora teşvik edilmeleri sağlanmalı... (Eğitim seminer konferans vb. desteği-Ö3)

...Uygulamalı etkinliklerle giderilebilir... (Deneyimleme-Ö4)

...Üniversite öğrencileri bireylere spor, egzersiz veya fiziksel aktivite yaptırarak sporun engelli bireyler üzerine olumlu veya olumsuz etkilerini kendileri görmelidir... (Deneyimleme-Ö10)

...Kamu spotları, seminerler, atölyeler ve sosyal sorumluluk projeleriyle toplum bilinçlendirilmelidir... Öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine katılımı teşvik edilmelidir... (Sosyal sorumluluk projeleri-Ö7)

...Bu konuda daha fazla bilgilendirme yapılması gerektiğini düşünüyorum. Belki derslerde bile yer verilebilir... (Ders olarak verilmeli-Ö5)

...Oysaki sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki pozitif etkileri, sadece fiziksel sağlıkla sınırlı değildir; aynı zamanda ruhsal denge, dikkat gelişimi ve davranış kontrolü gibi birçok alanda katkı sağlar. Bu nedenle üniversitelerde bu konular müfredata dâhil edilmeli... (Ders olarak verilmeli-Ö7)

TARTIŞMA

Araştırmada üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalıklarını karma yöntemle keşfetmek amaçlanmıştır. Bu araştırma, karma modelde tasarlanmış ve yürütülmüştür. Model aynı araştırma içinde nicel ve nitel verilerin birlikte toplanarak analizle birlikte bütünleştirilmesini kapsamaktadır. Araştırma bağlamındaki bu bütüncül yaklaşım, bir yandan değişkenler arasındaki ilişkileri istatistiksel olarak ortaya koyarken, diğer yandan katılımcıların konuya yönelik öznel değerlendirmelerine ışık tutmuş ve yaşantılarına dayalı algılarını da derinlemesine anlamayı mümkün kılmıştır. Araştırma, özellikle üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine dair farkındalıklarını karma verilerle ortaya koyması ve bu durumu bütüncül bir biçimde ele alması; ayrıca engelliler ile spor konusunda farkındalık oluşturma bakımından özgündür. Araştırma sonuçlarının kapsayıcılık politikalarına katkı sunabilme potansiyeli olabileceği düşünülmektedir.

Araştırmanın nicel bulgulara göre; katılımcıların cinsiyeti, sınıf düzeyi, engelli bireylere yönelik ders alma durumu ve düzenli spor yapma gibi değişkenler bağlamında, zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde anlamlı bir etki görülmemiştir. Buna karşın, katılımcıların farkındalık ölçeğinden aldıkları puan ortalaması engelli yakınına sahip olma değişkenine göre istatistiksel olarak engelli yakını olmayanların lehine anlamlı bir farklılık göstermektedir. Buna göre engelli yakını olma durumu değişkeninin zihinsel engelli bireylerde sporun etkisine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde engelli yakını olmayanların lehine olumlu bir etkiye sahip olduğu söylenebilir. Altınışik ve ark. (2021) ise spor yöneticisi adayları üzerine yapmış oldukları araştırmada bu araştırmanın aksine cinsiyet, engelli bireylere yönelik ders alma durumu değişkenleri bağlamında ve engelli yakını olanların lehine zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyi üzerinde anlamlı farklılıklar saptanmıştır. Bu farklılığın, salt bu bireylerle ilgili bilgi sahibi olmaktan değil; aynı zamanda katılımcıların yaşadığı, içinde var olduğu bağlam, deneyimleri ve edindikleri mesleki rollerin (yönetici ya da öğretmen adayı olma) ortaya koyduğu algı farklılıklarından kaynaklı olabileceği düşünülmektedir. Ayrıca engelli yakını olmayan bireylerin konuyu daha nesnel ve idealist değerlendirmesiyle; engelli yakını olan bireylerin ise bakım yükü, sosyal dışlanma vb. sorunlarla doğrudan karşılaşmaları nedeniyle zamanla olumsuz görüş belirtecek hale geldiği yönünde açıklanabilir. Diğer yandan ise yaş değişkenine yönelik sonuçları (Altınışik ve ark., 2021) ise bu araştırmanın sonuçları ile örtüşmektedir. Nitekim engelli yakını olma durumu bireylerin konuyu daha geniş bir bakış açısı ile irdelemesine sebep olabilir. Bu durum ise, engelli yakını olan bireylerin engelli bireylerin spor konusunda olumsuz deneyimlere sahip olması, bakım yükü ek olarak sosyal dışlanma gibi sorunlar ile karşı karşıya kalmasından kaynaklanabilmektedir (Kaya ve İlhan, 2024).

Üniversite öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin araştırıldığı bu araştırmada ulaşılan nitel bulgular, SBF öğrencilerinin sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkilerine dair yaşantılarına dayalı olarak geliştirdikleri kişisel anlamları ve bu duruma ilişkin farkındalıklarını ortaya koymaktadır. İçerik analizi sonucunda dört ana tema belirlenmiştir. (1) Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri, (2) engelli bireylerin spor hakkı, (3) toplumsal engeller ve

çözüm önerileri, (4) zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısı. Bu temalar; öğrencilerin sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki psikolojik, sosyal ve fiziksel etkilerine dair farkındalıklarını, sporun bir hak olarak değerlendirilip değerlendirilmediğini, engelli bireylerin toplumsal yaşama katılımında karşılaştıkları önyargılara yönelik görüşlerini ve sporun sağlığa katkısına ilişkin algılarını kapsamaktadır.

Sporun zihinsel engelli bireyler üzerindeki etkileri teması kapsamında öğrenci görüşleri incelendiğinde, sporun bu bireyler üzerinde psikolojik, sosyal ve fiziksel yönlerden çok boyutlu etkiler oluşturduğu sonucuna ulaşılmıştır. Psikolojik etkilerinde ruh sağlığı, psikolojik iyi oluşa, özgüvene ve duygu yönetimine; sosyal etkilerinde sosyal etkileşime, çevre edinmeye ve iletişime; fiziksel etkilerinde ise fiziksel iyi oluşa ve motor beceri gelişimine olan olumlu katkılar öne çıkmaktadır. Bu bağlamda Ö1, sporun fiziksel engellilerdeki çok boyutlu katkısına yönelik “...Fiziksel sağlıklarını korumaya yardımcı olur. Spor, özgüvenlerini artırır ve sosyal etkileşimlerini güçlendirir. Günlük yaşam becerilerini daha kolay yapmalarını sağlar. Spor yaptıkları için stres ve kaygıdan uzak olurlar ve bu da ruhsal sağlıklarını korumaya yardımcı olur.” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir. Literatürde araştırmanın bulguları ile örtüşen sporun zihinsel engelli bireyler üzerine çok boyutlu etkisine vurgu yapan araştırmalar yer almaktadır (Altınışik ve ark., 2021; Kapsal ve ark., 2019).

Engelli bireylerin spor hakkı teması bağlamında; temel hak ve eşitlik kodları saptanmıştır. Buna göre SBF öğrencileri, sporu zihinsel engelliler açısından sadece fiziksel bir etkinlik olarak görmemekte aksine temel bir insan hak ve eşitlik ilkesi kapsamında toplumsal bütünleşmenin vazgeçilmez bir unsuru olarak değerlendirmektedir. Bu bağlamda Ö4 temel hak olarak “...Zihinsel engelli bireylerin spor yapma hakkı, herkes gibi onların da temel bir hakkı ve bu hakkın önündeki engellerin kaldırılması lazım.” şeklinde görüşlerini ifade ederken; Ö2 ise eşitlik kapsamında “...Biz üniversite öğrencileri olarak, zihinsel engelli bireylerin sporda normal gelişim gösteren bireylerle eşit haklara sahip olmaları gerektiğine inanıyoruz” şeklinde görüşlerini ifade etmektedir. Buna göre SBF öğrencilerinin engelli bireylerin spor hakkına ilişkin görüşlerinin, ulusal ve uluslararası mevzuatla örtüştüğü ve yasal çerçeveye tutarlı bir bakış geliştirdiklerini ortaya koymaktadır.

Araştırmanın toplumsal engeller ve çözüm önerileri temasında, SBF öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerin spora katılımının önündeki toplumsal engeller, önyargılar ve bunlara yönelik çözüm önerilerini kendi deneyimleri neticesinde nasıl anlamlandırdıkları saptanmıştır. Bu bağlamda katılımcılar özellikle önyargılara devamında ise spor etkinliklerine ve spor tesislerine erişim sorununa, uzman personel yetersizliğine, sosyal açıdan bu bireylerin dışlandığına vurgu yapmaktadır. Örneğin Ö4’ün şu ifadeleri neredeyse bütün katılımcıların görüşleri özetler niteliktedir. “Bence toplumda zihinsel engelli bireylerin spor yapmalarına yönelik ciddi önyargılar ve farkındalık eksiklikleri var. İnsanlar ya acıyarak bakıyor ya da yapamazlar gibi küçümseyici bir yaklaşımla yaklaşıyorlar. En büyük engel aslında bu zihniyet... Tesis yetersizliği, ulaşım sorunları, eğitmen eksikliği gibi pratik sorunlar da var.” Literatürde engelli bireylerin spora katılımının önünde bireysel (ilgisiz olma, sağlık sorunu, olumsuz deneyim, motivasyon eksikliği vb.) ve çevresel (erişim-ulaşım sorunları, eğitici yetersizliği, ebeveyn kaynaklı sorunlar, önyargılar, sosyal destek eksikliği, dahil edilmeme, tutum ve farkındalık eksikliği, olumsuz deneyimler, ekonomik engeller) gibi birçok engel faktörüne vurgu yapılmaktadır (Shields ve Synnot, 2016; Wilson ve ark., 2024; Elipe-Lorenzo ve ark., 2025).

SONUÇ

Bu temanın devamında SBF öğrencilerinin bu engellere yönelik ortaya koydukları çözüm önerileri ve engelli bireylerin spora katılımlarını desteklemeye yönelik görüşler yer almaktadır. Katılımcıların görüşleri, zihinsel engelli bireylerin spora katılımını artırmaya yönelik olarak öncelikle toplumda farkındalık ve bilinçlendirme sağlanmasına ilişkindir. Öğrenciler, bu bireylere yönelik kapsayıcılık ilkesinin benimsenmesini, spor alanlarının erişilebilirliğinin artırılmasını ve bu uygulamaların toplumda yaygınlaştırılmasını önemsemektedir. Devamında kamusal desteğin sağlanması, bu yönde projelerin hayata geçirilmesi, engelli bireylerin çok yönlü olarak desteklenmesi ve engellilerde spor alanında uzman personelin istihdam edilmesi gibi sistemsel öneriler de öğrenciler tarafından ifade edilmektedir. Sonuç olarak engelli bireylerin toplumda daha görünür hale gelmesi gerektiğini de bir katılımcı tarafından vurgu yapılmaktadır. “Toplumda engelli bireylerinde varlığını kabul edilmelidir...” ifadesi ile Ö10 bu bireylerin yok sayılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Benzer bir ifadeyi de Ö3 şu şekilde

belirtmektedir: “Çoğumuz engelli bireylere nasıl yaklaşmamız gerektiğini bilmiyoruz. Bu yüzden toplumun bilinçlendirilmesi çok önemli. Onları toplumun bir parçası olarak görmeliyiz.” Aktarılanlar neticesinde öğrenciler sadece engelli sporundaki zorluklara değil çözüm önerilerine de odaklanmakta, toplumsal farkındalığın ve destek çalışmalarının önemi vurgulamaktadır. Literatürde araştırmanın bulguları ile benzer noktalara değinen örneğin kapsayıcı ve uyarlabilir spor uygulamalarına vurgu yapan ve bu uygulamaların sadece spor katılım konusunda değil aynı zamanda bu bireylerin kendi sağlık süreçlerine de aktif olarak katılımları noktasında bir müdahale programı olabileceğini belirten çalışmalar yer almaktadır. Bu bağlamda, SBF öğrencilerinin, fiziksel engelli bireylerin hem spora katılımlarında hem de genel sağlıklı gelişimlerinde kapsayıcı ve uyarlabilir spor uygulamalarının rolü hakkında bilgi düzeylerinin ve farkındalıklarının artırılması önem arz etmektedir. Bu çerçevede, araştırmanın son teması da benzer şekilde, SBF öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerin spor yoluyla sağlıklı gelişimine dair algılarını ve bu algının güçlendirilmesine yönelik çözüm önerilerini içermektedir.

Nitel bulgulara ilişkin son temada, zihinsel engellilikte sporun sağlık boyutuna ilişkin öğrenci algısı ve bu tema kapsamında algı düzeyleri ve olumlu algı inşası önerileri alt temaları yer almaktadır. Araştırmanın bulguları, SBF öğrencilerinin bu konudaki bilgi düzeylerinin oldukça sınırlı olduğunu ortaya koymaktadır. Katılımcıların büyük çoğunluğu, zihinsel engelli bireylerin spor yapmasının sağlık üzerindeki etkilerine ilişkin yetersiz ya da sınırlı bir algıya sahiptir. Bu algının olumlu yönde geliştirilmesine yönelik öğrenciler tarafından sunulan çözüm önerileri; eğitim, seminer ve konferanslara katılım, doğrudan deneyimleme, sosyal sorumluluk projelerinde yer alma ve bu konunun ders olarak müfredata dahil şeklinde sıralanmaktadır. Bu çözüm önerileri incelendiğinde, öğrencilerin algının olumlu yönde gelişmesine katkı sağlayabilecek çeşitli yaklaşımlar benimsedikleri görülmektedir. Dolayısıyla bu önerilerin gerçekleştirilmesi yoluyla öğrencilerin bu alandaki yeterliklerinin artırılabilirliği söylenebilir. Bir önceki tema ile de örtüşen bu sonuçlar, SBF öğrencilerinin zihinsel engelli bireylerin spora katılımına yönelik algılarının, yalnızca engelliliğe dair toplumsal tutumlarla değil; aynı zamanda spora atfettikleri değer, sağlık algısı ve eğitsel yetersizlik hissiyle iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu bakımdan öğrencilerin önerileri yalnızca sistemsel ve yönetsel düzenlemeleri değil, aynı zamanda kişisel anlamlandırmalarını ortaya koyması bakımından, yorumlayıcı fenomenolojinin öngördüğü şekilde, katılımcıların kendi yaşam deneyimlerinden süzülen öznel anlamlara dayalı bir farkındalığını ortaya koymaktadır. Katılımcıların bu öznel değerlendirmeleri aynı zamanda gelecekte nasıl bir mesleki yeterlik ve donanım ihtiyacı duyduklarını da ortaya koymaktadır.

ÖNERİLER

- Bu doğrultuda, öğrencilerin eğitim süreçlerinde bu uygulamalara ilişkin uygulamalı öğretim etkinliklerine yer verilmesi ve bu içeriklerin lisans programlarına daha sistematik biçimde entegre edilmesi gerekmektedir.
- Söz konusu çalışmada, SBF öğrencilerinin toplumsal farkındalık ve bilinç geliştirmeye yönelik pedagojik yeterliklerle donatılmasının gerekliliği ifade edilmektedir.
- Bunların yanı sıra eğitim öğretim süreçlerinde uygulamalara ağırlık verilmesi önerilmekte bunun öğrencilerin mesleki gelişim düzeylerini artırırken özel gereksinimli bireylere dair farkındalık durumlarını artıracak düşünülmemektedir.
- Özellikle öğrencilerin özel gereksinimli bireylere hizmet veren alanlarda gözlem ve gönüllü çalışmalar yapmaları sağlanabilir.

Etik Onay İzin Bilgileri

Etik Kurul Komitesi: Bartın Üniversitesi Rektörlüğü, Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu Onay Belgesi

Protokol/Sayı Numarası: 2025-SBB-0090

KAYNAKÇA

Aitchison, B., Rushton, A. B., Martin, P., Barr, M., Soundy, A., & Heneghan, N. R. (2022). The experiences and perceived health benefits of individuals with a disability participating in sport: A systematic review and

- narrative synthesis. *Disability and Health Journal*, 15(1), 101164. <https://doi.org/10.1016/j.dhjo.2021.101164>
- Altınışık, Ü., İlhan, E. L., & Kurtipek, S. (2021). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık: Spor yöneticisi adayları üzerine bir araştırma. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 16(2), 79–90. <https://doi.org/10.33459/cbubesbd.973598>
- Avşaroğlu, S., & Okutan, H. (2018). Zihin engelli çocuğu olan ailelerin yaşam doyumları, iyimserlik ve psikolojik belirti düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 7(1), 59–76.
- Aykut, Ç., Emecen, D. D., Dayı, E., & Karasu, N. (2014). Zihin engelli öğrencilere küçük grup öğretimi sırasında video ipucu kullanılarak zincirleme becerilerin kazandırılması. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 14(3), 1075–1087. <https://doi.org/10.12738/Estp.2014.3.1984>
- Blick, R. N., Saad, A. E., Goreczny, A. J., Roman, K., & Sorensen, C. H. (2015). Effects of declared levels of physical activity on quality of life of individuals with intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 37, 223–229. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.11.021>
- Capio, C. M., Sit, C. H., Eguia, K. F., Abernethy, B., & Masters, R. (2014). Fundamental movement skills training to promote physical activity in children with and without disability: A pilot study. *Journal of Sport and Health Science*, 4(3), 235–243. <https://doi.org/10.1016/j.jshs.2014.08.001>
- Creswell, J. W. (2014). *Research Design: Qualitative, Quantitative and Mixed Methods Approaches* (4th ed.). Thousand Oaks, CA: Sage.
- Çavdar, B. (2011). *Öğretilebilir zihinsel engelli öğrencilerde beden eğitimi ve spor aktivitelerinin toplumsallaşma düzeylerine etkisi*. Yüksek Lisans Tezi. Ege Üniversitesi.
- Çevik, O., & Kabasakal, K. (2013). Spor etkinliklerinin, engelli bireylerin toplumsal uyumuna ve sporla sosyalleşmelerine etkisinin incelenmesi. *International Journal of Social and Economic Sciences*, 3(2), 74–83.
- Elipse-Lorenzo, P., Diez-Fernández, P., Ruibal-Lista, B., & López-García, S. (2025). Barriers faced by people with disabilities in mainstream sports: A systematic review. *Frontiers in Sports and Active Living*, 7, Article 1520962. <https://doi.org/10.3389/fspor.2025.1520962>
- Ghosh, D., & Datta, T. K. (2012). Functional improvement and social participation through sports activity for children with mental retardation: A field study from a developing nation. *Prosthetics and Orthotics International*, 36(3), 339–347. <https://doi.org/10.1177/0309364612451206>
- Giagazoglou, P., Kokaridas, D., Sidiropoulou, M., Patsiaouras, A., Kara, C., & Neofotistou, K. (2013). Effects of a trampoline exercise intervention on motor performance and balance ability of children with intellectual disabilities. *Research in Developmental Disabilities*, 34(9), 2701–2707. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2013.05.034>
- Groff, D. G., Lundberg, N., & Zabriskie, R. B. (2009). Influence of adapted sport on quality of life: Perceptions of athletes with cerebral palsy. *Disability and Rehabilitation*, 31(4), 318–326. <https://doi.org/10.1080/09638280801976233>
- Gür, A. (2001). *Özürlülerin sosyal yaşama uyum süreçlerinde sportif etkinliklerin rolü*. Özürlüler İdaresi Başkanlığı Yayınları.
- Hinckson, E. A., & Curtis, A. (2013). Measuring physical activity in children and youth living with intellectual disabilities: A systematic review. *Research in Developmental Disabilities*, 34(1), 72–86.
- İlhan, E. L. (2008). Zihinsel engelli çocuklar için beden eğitimi ve sporun genel gelişim süreçleri açısından önemi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 33(350), 2–17.
- İlhan, E. L., & Arman, N. (2024). Antrenörlerin zihinsel yetersizliği olan bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyleri. *Herkes için Spor ve Rekreasyon Dergisi*, 6(1), 16–22.
- İlhan, E. L., & Esentürk, O. K. (2015). Zihinsel engelli bireylerde sporun etkilerine yönelik farkındalık ölçeği (ZEBSEYFÖ) geliştirme çalışması. *CBÜ Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 9(1), 19–36.
- Jaarsma, A., Dijkstra, P. U., Geertzen, J. H. B., & Dekker, R. (2014). Barriers to and facilitators of sports participation for people with physical disabilities: A systematic review. *Scandinavian Journal of Medicine & Science in Sports*, 24(6), 871–881. <https://doi.org/10.1111/sms.12218>

- Kapsal, N. J., Dicke, T. D., Morin, A. J. S., Vasconcellos, D., Mañano, C. M., Lee, J., & Lonsdale, C. (2019). Effects of physical activity on the physical and psychosocial health of youth with intellectual disabilities: A systematic review and meta-analyses. *Journal of Physical Activity and Health*. <https://doi.org/10.1123/jpah.2018-0675>
- Karademir, T., Aak, M., Türkçapar, ., & Eroğlu, H. (2018). Beden eğitimi rretmen adaylarının zihinsel engellilere yönelik tutumlarının belirlenmesi. *Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 20(3), 103–112.
- Karasar, N. (2010). *Bilimsel araştırma yöntemi*. Nobel Akademik Yayıncılık.
- Kaya, A., & İlhan, E. L. (2024). Özel Eğitim ile Beden Eğitimi ve Spor rretmen Adaylarının Zihinsel Engelli Bireylerin Sportif Etkinliklere Yönelik Tutumlarının İncelenmesi. *Dokuz Eylül Üniversitesi Spor Bilimleri Dergisi*, 02(01), 13–22.
- Kırımoğlu, H., Esentürk, O., İlhan, E. L., & Yılmaz, A. (2016). İlkretim, zel eğitim ve rehabilitasyon merkezi rretmenleri ile beden eğitimi ve spor rretmen adaylarının zihinsel engelli bireylerin fiziksel egzersiz katılımlarının etkilerine yönelik farkındalık düzeylerinin incelenmesi. *Manas Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(4), 231–244.
- Kuter, F. ., & Kuter, M. (2012). Beden eğitimi ve spor yoluyla değerler eğitimi. *Eğitim ve İnsani Bilimler Dergisi: Teori ve Uygulama*, 3(6), 75–94.
- Metin, N. (2018). Zihinsel engelli ocuklar. (Ed.: N. Metin), *zel gereksinimli çocuklar içinde* (2. Baskı/ s. 73–114). Anı Yayıncılık.
- Miles, M. B., & Huberman, A. M. (1994). *Qualitative data analysis*. Sage.
- Morgan, D. L. (2008). Sampling in Focus Groups: A Primer in Data Collection. *Qualitative Health Research*, 18(11), 1615–1621.
- zer, D., Baran, F., Aktop, A., Nalbant, S., Ağlamış, E., & Hutzler, Y. (2012). Effects of a Special Olympics Unified Sports soccer program on psycho-social attributes of youth with and without intellectual disability. *Research in Developmental Disabilities*, 33(1), 229–239. <https://doi.org/10.1016/j.ridd.2011.09.011>
- Patton, M. Q. (2005). *Qualitative research*. John Wiley & Sons, Ltd.
- Reppermund, S., & Trollor, J. N. (2016). Successful ageing for people with an intellectual disability. *Current Opinion in Psychiatry*, 29(2), 149–154. <https://doi.org/10.1097/YCO.0000000000000228>
- Shields, N., & Synnot, A. (2016). Perceived barriers and facilitators to participation in physical activity for children with disability: A qualitative study. *BMC Pediatrics*, 16, 9. <https://doi.org/10.1186/s12887-016-0544-7>
- Teddlie, C., & Tashakkori, A. (2009). *Foundations of Mixed Methods Research: Integrating Quantitative and Qualitative Approaches in the Social and Behavioral Sciences*. Sage Publications.
- Turhal, S. N., Başkut, Y. H., Altınışık, ., & İlhan, L. (2022). Zihinsel yetersizliği olan bireylerin ebeveynlerinin sporun etkilerine yönelik farkındalık düzeyleri. *CB Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi*, 17(2), 194–206. <https://doi.org/10.33459/cbubesbd.1145570>
- Wilson, A., Longo, V., Ma, J., & Bulut, S. (2024). Perceived barriers and facilitators to physical activity among individuals with disabilities: A qualitative study. *International Journal of Sport Studies for Health*, 7(3), 62–69. <https://doi.org/10.61838/kman.intjssh.7.3.2>
- Yıldırım, A., & şimşek, H. (2006). Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri. *Journal of Theory and Practice in Education*, 2(2), 1304–9496.
- Yıldırım, A., & şimşek, H. (2016). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Seçkin.
- Yılmaz, A., şentürk, U., & Demir, E. (2015). Zihinsel engellilerde fiziksel aktiviteye yönelik uygulamaların içerik analizi. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(13), 312–327.

KAYNAK GÖSTERİMİ

Yılmaz, S. H., & etin, M. (2025). Üniversite ğrencilerinin Zihinsel Engelli Bireylerde Sporun Etkilerine Yönelik Farkındalıklarını Karma Yöntemle Keşfetmek. *Uluslararası Spor, Egzersiz ve Antrenman Bilimi Dergisi - USEABD*, 11(3), 309-322. <https://doi.org/10.18826/useeabd.1724607>